

*Черняк Р. А.,
співробітник
Служби безпеки України*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ, ВЧИНЕНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті досліджені статистичні дані про результати судового розгляду кримінальних проваджень про державну зраду у 2022–2023 р.р., тобто в умовах воєнного стану, а також вивчено публічну інформацію про факти вчинення в цей період діянь з ознаками корупційних злочинів посадовими особами, що займають особливо відповідальне становище. Адже метою публікації було формування обґрунтованих та об'єктивних пропозицій з ефективного запобігання злочину, передбаченого ст. 111 КК України, на підставі аналізу наявних наукових праць та відкритих актуальних статистичних даних про факти вчинення державної зради. Робота виконана з використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Із загальнонаукових, зокрема, використовувалися системно-структурний метод, метод функціонального аналізу, із спеціальних – формально-юридичний, логіко-процесуальний методи, метод порівняльного правознавства. Простудійовані основні законодавчі норми, які стосуються тематики публікації.

На підставі отриманих результатів зроблено висновок, що метою привласнення окремим високопосадовцем – членом Кабінету Міністрів України, – виділених для фінансування потреб Збройних сил України державних коштів слід вважати не збагачення окремої особи, а послаблення обороноздатності країни, що дало підстави запропонувати законодавцю удосконалити ст. 111 КК України.

Водночас, 10 грудня 2020 року рішенням Європейського суду з прав людини констатовано порушення у справі «Чернов проти України» та було встановлено порушення ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод у зв'язку з тим, що заявника двічі було притягнуто до суду та покарано за одне й те саме правопорушення. Підставою встановлення міжнародною судовою установою (юрисдикція якої визнана Україною) є порушення нашою країною міжнародних зобов'язань, Велика Палата Верховного Суду 29 червня 2021 року у своєму рішенні у справі № 1-464/2008 визначила, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ч. 1 ст. 61 Конституції України). Зважаючи на правову позицію Європейського суду з прав людини та Верховного Суду, подальшими розвідками проблем юридичної відповідальності за вчинення державної зради є питання, які висвітлено у публікації.

Ключові слова: державна зрада; форми державної зради; вирок суду; вчинення державної зради членом Уряду; корупційне правопорушення вчинене посадовою особою; Кабінет Міністрів України; суб'єкт злочину; правопорушення.

Постановка проблеми. В Україні кримінальна відповідальність за вчинення державної зради передбачена у ст. 111

Кримінального кодексу України (далі – КК України). Це кримінальне правопорушення віднесено до особливо тяжких злочинів, які досягають на основи національної безпеки України. Сучасна редакція ст. 111 КК України набула чинності 07 березня 2022 р. [1].

Варто зазначити, що в Україні переломними у діяльності з протидії державній зраді стали: 2014 рік – початок збройного конфлікту росії проти України та 2022 рік – повномасштабна війна в Україні. Зокрема, у 2014 році кримінальних проваджень за ст. 111 КК України було зареєстровано 65, у 2015 р. – 80, у 2016 р. – 126, у 2017 р. – 89, у 2018 р. – 127, у 2019 р. – 123, у 2020 р. – 145, у 2021 р. – 208, у 2022 р. – 1957. За перші два місяці 2023 р. було зареєстровано вже 215 кримінальних проваджень [2].

Як свідчить статистика, від початку військової агресії росії правоохоронними органами України загалом було зареєстровано 3135 кримінальних проваджень за ст. 111 КК України, у тому числі у 2014–2021 р.р. – 963 провадження, у 2022 р. – 1957 проваджень, за два місяці 2023 р. – 215 проваджень.

Збільшення кількості виявлених фактів вчинення державної зради привернуло увагу вчених та спонукало їх до проведення ґрунтовних наукових досліджень. Водночас переважна більшість цих досліджень відбулося ще до початку військової агресії росії проти України, а тому ними не враховані особливості прояву державної зради, які виявлялися під час воєнного стану, а також те, що підвищилася суспільна небезпека цього злочину, що й відобразилося на посиленні санкцій ч. 1 ст. 111 КК України.

Крім того, під час підготовки статті до уваги бралися рішення саміту Україна-ЄС, що відбувся у Києві 03 лютого 2023 р., про незворотність процесу євроінтеграції України, яка в найближчий час має стати членом Європейського Союзу, а тому законодавство нашої країни повинно відповідати європейським стандартам. Вказані обставини й спонукали до підготовки даної публікації.

Стан дослідження. Основою для подальшого дослідження правових проблем боротьби з державною зрадою в теорії кримінального права України є наукові праці Андрусіва Г.В., Бантишева О.Ф., Бауліна Ю.В., Демидової Л.М., Загінєй З.А., Зайцева О.В., Кончук Н.С., Лебедева О.Р., Ліпкана В.А., Матвійчука В.К., Мошняги Л.В., Навроцького В.О., Письменського Є.О., Сергієвського С.К., Тація В.Я., Тищенко Є.Ф., Хавронюка М.І., Чувакова О.А., Шамари О.В., Шлапаченка В.М. та інших вчених. Зокрема дослідженню проблем протидії державній зраді присвячені дисертаційні дослідження Кончук Н.С. [3] та Сергієвського С.К. [4].

Метою даної публікації є розроблення пропозицій щодо удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за державну зраду, вчинену в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 р. президент російської федерації оголосив про рішення розпочати повномасштабну військову агресію під виглядом так званої «спеціальної військової операції» проти України. В той же день Указом Президента України № 64/2022 у зв'язку із військовою агресією РФ проти України на підставі пропозиції РНБО, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України [5] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6] введено воєнний стан на всій території України з 05 год. 30 хв., який набув чинності з дня опублікування даного Указу 24 лютого 2022 р. [7]. Ухвалені рішення та бойові дії на території України спонукали до перегляду кримінального законодавства нашої країни.

Так, відповідно до положень чинної редакції ст. 111 КК України, державна зрада у формі переходу на бік ворога може бути вчинена лише в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. Правовий режим воєнного стану, порядок його введення та скасування регламентуються Конституцією України і Законом «Про правовий режим воєнного стану». Вводиться та скасовується воєнний стан в Україні або на окремих її територіях відповідним Указом Президента, затвердженим Верховною Радою України. На відміну від воєнного стану, поняття збройного конфлікту в чинному законодавстві України не визначено. Хавронюк М.І., даючи визначення такому конфлікту в аспекті кваліфікації державної зради, зазначає, що цей конфлікт відбувається поза межами воєнного стану – у разі фактичного початку воєнних дій без оголошення воєнного стану, або взагалі у мирний час та є юридичним синонімом до поняття бойова обстановка. Збройний конфлікт може бути проявом гібридної (системної) війни, основним інструментом якої є створення державою-агресором в іншій державі внутрішніх конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей [8, с. 334-340]. Тому до 24 лютого 2022 р. державна зрада у формі переходу на бік ворога кваліфікувалася лише як вчинена в період збройного конфлікту. Після початку повномасштабної війни та введення в Україні воєнного стану з'явилися правові підстави для кваліфікації державної зради у формі переходу на бік ворога, вчиненої в умовах воєнного стану.

Відповідь на дане питання, на поточний момент, надали положення Закону № 2113-IX від 03.03.2022 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану», яким була введена нова редакція ст. 111 КК України, яка набрала чинності 07 березня 2022 р. Метою прийняття цього закону було посилення відповідальності за вчинення державної зради в умовах дії режиму воєнного стану в Україні.

Згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) з 01 січня 2022 р. по 28 лютого 2023 р. судами на території України було винесено вироків у 200 кримінальних провадженнях про державну зраду, з яких 152 вироків щодо 153 осіб у 2022 р. (вироком у справі № 727/7620/22 засуджено 2 особи) і 48 вироків у січні-лютому 2023 р. Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень» до Єдиного державного реєстру судових рішень не вносяться відомості про судові рішення, які містять інформацію, що є державною таємницею [9]. Через це у реєстрі відсутній вільний доступ до судових рішень про вчинення злочинів таких осіб, як Янукович В.Ф., Медведчук В.В., Козак Т.Р., Богуслаєв В.О. та інших.

Згідно із статистичними даними Генеральної прокуратури України, у 2022 р. правоохоронними органами України розслідувалося 1957 кримінальних проваджень про вчинення державної зради, з яких направлено до суду з обвинувальним актом 269 проваджень, з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності – 38, з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру – 2, закрито за відсутністю складу злочину – 89 [2]. За січень-лютий 2023 р. правоохоронними органами України розслідувалося 215 кримінальних проваджень про вчинення державної зради, з яких направлено до суду з обвинувальним актом 7 проваджень, з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності – 4, закрито за відсутністю складу злочину – 4 [2].

За даними судової статистики у 2022 р. в провадженні судів першої інстанції перебували кримінальні провадження про вчинення державної зради щодо 1036 осіб (з них 3 в складі організованої групи), у яких ухвалено 200 вироків, 1 особу засуджено до примусових заходів медичного характеру, 54 проваджень закрито [10].

Аналіз винесених у 2022 р. вироків свідчить, що діяння осіб, котрі вчинили державну зраду, судами лише в 1 випадку були кваліфіковані як шпигунство, як форма вчинення вказаного злочину, в інших випадках вони були кваліфіковані як перехід на бік ворога в умовах воєнного стану (після 24 лютого 2022 р.) або в період збройного конфлікту (до 24 лютого 2022 р.) та як надання іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

У 152 вироків, які були винесені у 2022 р., діяння суб'єктів злочину були кваліфіковані судом лише як державна зрада у 59 провадженнях, в інших 93 провадженнях діяння суб'єктів кваліфікувалися за сукупністю злочинів. Супутніми були злочини, передбачені ст.ст. 110, 111-1, 113, 146, 258, 258-3, 260, 408, 436-2, 438 КК України. Слід зауважити, що до довічного позбавлення волі, передбаченого санкцією ч. 2 ст. 111 КК України, судами при розгляді у 2022 році проваджень про вчинення державної зради жодна особа не засуджувалася.

В той же час у судовій практиці навіть виникали випадки застосування ст. 69 КК України, коли засудженим призначалися більш м'які покарання, ніж передбачене санкцією ст. 111 КК України. Слід зауважити, що відповідні вироків приймалися щодо діянь, які були вчинені ще до введення в Україні воєнного стану. Так Святошинським районним судом міста Києва, 15 листопада 2022 року, було оголошено вирок громадянину РФ, який вчинив пособництво громадянину України у вчиненні державної зради. Особі, із застосуванням ст. 69 КК України, було призначено покарання у вигляді 5 років позбавлення волі без конфіскації майна та на підставі ст. 75 КК України особу було звільнено від відбування покарання з випробуванням із встановленням іспитового строку 2 роки (судова справа № 761/17573/20).

Показовим прикладом особливостей кваліфікації діянь особи, яка вчинила державну зраду вже під час введення в нашій країні воєнного стану, є вирок Івано-Франківського міського суду від 23.09.2022 р. у справі № 344/9789/22. Вказаним вирокі було засуджено до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна уродженця Луганської області, який добровільно 24.02.2022 р. прибув до пункту збору мобілізованих «ЛНР», підписав контракт і до 14.05.2022 р., коли його було взято у полон військовослужбовцями ЗСУ, проходив військову служ-

бу у непередбаченому законом збройному формуванні «ЛНР», діючи з прямим умислом, з метою виконання загального плану захоплення території України у складі збройних сил рф, із закріпленою зброєю (автомат Калашникова) та боєкомплектom, виконував обов'язки «солдата» в різних видах бою та формах його забезпечення, здійснював штурмові напади на позиції ЗСУ, а також забезпечував безпеку місць перебування збройних сил «ЛНР» в населених пунктах, які ними захоплені під час повномасштабного вторгнення, на блокпостах. Тобто дії підсудного було кваліфіковано як державна зрада у формі переходу на бік ворога в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 111 КК України), а також як участь в терористичній організації (ч. 1 ст. 258-3 КК України) та участь у діяльності не передбаченого законом збройного формування (ч. 2 ст. 260 КК України). Таким чином в умовах воєнного стану дії особи, яка скоїла державну зраду, несуть більшу суспільну небезпеку через причетність зрадника до інших злочинів.

Варто зазначити, що протягом 2022 року переважна більшість випадків державної зради було вчинено саме у вигляді військової служби у не передбачених законом збройних формуваннях «ДНР» та «ЛНР», причому тривалість перебування в складі означених формувань на покарання не впливало. Наприклад, вироком Івано-Франківського міського суду від 03.06.2022 р. у справі № 344/5957/22 за ч. 2 ст. 111, ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 260 КК України засуджено до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна уродженця м. Донецьк, що проходив службу в незаконному збройному формуванні «ДНР» з 02.03.2022 р. по 25.03.2022 р., 13 днів. Вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 03.11.2022 р. у справі № 761/22894/22 за ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 260 КК України до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна засуджений уродженець Луганської області, який проходив службу у збройному формуванні «ЛНР» з 25.08.2022 р. по 10.09.2022 р., 15 днів.

Як вчинення державної зради у формі шпигунства були кваліфіковані діяння суб'єкта злочину у справі № 761/14162/22. Вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 19.08.2022 р. у цій справі за ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 111 КК України засуджено до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна уродженця Київської області, який перебуваючи на державній службі у секретаріаті Кабінету Міністрів України, вступив у змову з іншим співробітником секретаріату і протягом 2006–2007 рр. на його прохання за допомогою наявної в будинку Уряду України копіювальної техніки копіював документи, що містили державну таємницю. Скопійовані документи підсудний передавав своєму поплічнику, за що отримав грошову винагороду в сумі 3000 доларів США (тричі по 1000 доларів США). У 2007 році підсудному було запропоновано прибути до м. Москва рф для зустрічі з особами, що виявили інтерес до нього та отримання пропозицій на співробітництво та отримання за це грошової допомоги, на що підсудний погодився і прибувши до м. Москва, в одному з ресторанів у центрі міста був завербований співробітниками фсб рф. Збиранням службової інформації та її передачею фсб за грошову винагороду підсудний займався у період з 01.07.2018 р. по 07.02.2022 р. 08.04.2022 р. злочинець був затриманий співробітниками СБУ. Таким чином зрадник, діючи за попередньою змовою у складі групи осіб, вчинив державну зраду у формі надання допомоги фсб рф в проведенні підривної діяльності проти України шляхом передачі таємних відомостей у скопійованих документах. Одночасно злочинець

вчинив державну зраду у формі шпигунства, збираючи за місцем роботи інформацію, що містить державну таємницю, та передаючи її працівнику фсб рф.

Широким за своїм проявом є вчинення з 2022 р. державної зради у такій її формі, як надання іноземній організації або її представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Показовий та одночасно цікавий приклад вчинення цієї форми державної зради викладений у вирокі Зміївського районного суду Харківської області від 27.07.2022 р. у справі № 621/1065/22, яким за ч. 2 ст. 111 КК України засуджено до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна уродженку Харківської області, котра у період з 07.03.2022 р. по 13.04.2022 р. у соціальних мережах «Однокласники», «Вконтакте», «Тік-Ток» ініціативно шукала громадян, що мають відношення до збройних формувань рф, «ДНР» чи «ЛНР», та осіб, які виражають погляди з виправдання збройної агресії рф проти України. В подальшому підсудна передавала відповідним особам із свого мобільного телефону через месенджер «WhatsApp» відомості щодо дислокації та переміщення підрозділів ЗСУ та інших військових формувань на території Чугуївського району Харківської області, щодо фортифікаційних споруд та техніку, пошук, збір і аналіз інформації. Такі заходи вона здійснювала шляхом особистого спостереження та опитування місцевих жителів. Передану інформацію вона підписувала текстовими повідомленнями, наприклад «К вам поехали 4 пушки с нашей стороны Укры повезли», «3 града потянули к вам Эти б**ди», «Только что укры поехали через меня на БАЛАКЛЕЮ пять машин грады» і т.п. Крім цього, підсудна надавала відповідним особам інформацію щодо участі місцевих жителів у забезпеченні національної безпеки і оборони та відсічі збройної агресії рф, щодо персональних даних та місця проживання патріотично налаштованих місцевих жителів, з наданням підтверджуючих це фотознімків. 18 квітня 2022 р. особа була затримана СБУ.

Суттєвим показником ганьби та підлості засуджених осіб, є факти вчинення ними поряд з державною зрадою таких діянь як виправдання та визнання правомірною збройної агресії російської федерації проти України, виправдання та визнання правомірною тимчасової окупації частини території України (ст. 436-2 КК України); жорстоке поводження з цивільним населенням, грабінницькі дії щодо їх особистого майна, вчинені за попередньою змовою групою осіб (ст. 438 КК України); незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК України).

Так, вироком Київського районного суду м. Одеси від 25.11.2022 р. у справі № 947/26981/22 за ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 28, ч. 6 ст. 111-1, ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 146 КК України було засуджено громадянина України, росіянина, до 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна, а також з позбавленням права обіймати посади, пов'язані із здійсненням функцій представників влади та місцевого самоврядування на 15 років, який в червні 2022 р. в спілкуванні зі знайомими виказував явно проросійські погляди щодо подій в м. Буча і м. Ірпінь Київської області та обстрілів м. Одеси в наступних висловах: «Наші не могли вчинити таких звірств в Бучі та Ірпені, це все «бендери», «Наші ніколи дітей не чіпають, це для нас святе, а у «фашиков» і «нациків» нічого святого немає», «Нацикі» ще будуть відповідати за звірства 2 травня, які вони вчинили в Одесі», ««наші» не будуть знищувати Одесу, оскільки це є російське місто». 19.06.2022 р.

підсудний зустрівся з колишнім працівником податкової служби Одеської області і попросив його здобути номери мобільних телефонів, паспортні дані, індивідуальні податкові номери, інформацію про майновий стан та інформацію про «куркулів», яких можна «розкулатити», «як було в Херсоні». Крім того, під час спілкування вимагав у співрозмовників, погрожуючи насильством, гроші на розвиток колабораційної мережі; проводив заходи політичного характеру та інформаційну діяльність на підтримку РФ, діючи за попередньою змовою групою осіб; намагався встановити на багатопверховому будинку в Одесі прапор РФ; діючи за попередньою змовою групою осіб здійснював практичні дії по викраденню особи з метою послідувального вимагання грошей за його викуп. 29.09.2022 р. злочинець був затриманий співробітниками СБУ.

Аналіз стану боротьби українських правоохоронних органів з державною зрадою в період повномасштабної війни свідчить, що війна як лакмусовий папір стала каталізатором для розкриття прихованих соціальних гнійників в українському суспільстві. Багато проросійськи налаштованих громадян України приховували власні реальні погляди на перспективи соціально-політичного розвитку нашої держави. З початком війни ці особи проявили нетерпимість до українського суспільства, тим самим вчинивши відповідні злочини. Боротьба з державними зрадниками, які відкрито висловлюють власну позицію та зі зброєю в руках її захищають, не є єдиною небезпечною загрозою для держави в період дії воєнного стану. Не менш небезпечними для суверенітету, територіальної цілісності, обороноздатності, державної та економічної безпеки України є приховані дії осіб, котрі займають високі посади в органах державної влади та управління, які протиправно використовують свої посадові повноваження для вчинення в умовах воєнного стану корупційних злочинів, всупереч вимог ст. 19 Конституції України [5]. Підставою для такого висновку стали непоодинокі випадки вчинення в період дії в Україні воєнного стану діянь з ознаками корупційних злочинів посадовими особами, що займають відповідальне становище.

Ст. 113 Конституції України визначено, що вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України (далі – КМУ, або Уряд). Організацію, повноваження і порядок діяльності КМУ визначає Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України», відповідно до положень якого до основних завдань КМУ належить забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України (ст. 2), а особа, призначена на посаду члена КМУ, у день свого призначення перед вступом на посаду складає на пленарному засіданні Верховної Ради України присягу (ст. 10) такого змісту:

«Усвідомлюючи високу відповідальність члена Кабінету Міністрів України, урочисто присягаю на вірність Українському народові. Зобов'язуюся додержуватися Конституції України та законів України, зміцнювати суверенітет і незалежність України, відстоювати права і свободи людини та громадянина, дбати про добробут Українського народу, сталий демократичний розвиток суспільства» [11].

Згідно зі своїми посадовими обов'язками члени КМУ повинні зміцнювати суверенітет і незалежність України, тобто саме ті основні цінності, на захист яких направлена ст. 111 КК України. Особливо ця вимога актуальна в умовах воєнного стану, коли держава мобілізує всі наявні в неї матеріальні ресурси

для протистояння військовій агресії. А ці всі мобілізовані ресурси концентруються якраз в КМУ і можливість розпоряджатися ними надається членам Уряду відповідно до їх напрямків діяльності та функціональних обов'язків. При цьому, як зазначено вище, розпоряджатися цими ресурсами члени Уряду повинні неабияк, а згідно з вимогами чинного законодавства, тобто максимально раціонально і результативно використовувати ці ресурси для досягнення цілей державної політики і з єдиною метою – забезпечити Збройним силам України можливість ефективно протистояти ворогу на полі бою.

Ст. 1 Закону України від 12.05.2015 р. № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади повноважень, необхідних для відсічі збройної агресії та усунення загрози безпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [6]. Діяльність КМУ в умовах воєнного стану регламентована ст. 12-1 того ж Закону, згідно з якою КМУ визначає, зокрема, особливості здійснення оборонних та публічних закупівель із забезпеченням захищеності державних замовників від воєнних загроз.

У випадку воєнної агресії російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» КМУ був зобов'язаний «невідкладно: 1) ввести в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні; 2) забезпечити фінансування та вжити в межах повноважень інших заходів, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану на території України» [7].

Таким чином, в умовах воєнного стану забезпечення обороноздатності України є обов'язком Уряду. Якщо ж посадова особа Уряду в умовах воєнного стану вчиняє одне із корупційних кримінальних правопорушень, передбачених приміткою до ст. 45 КК України, це, як наслідок, призводить до ослаблення обороноздатності України, створює реальну загрозу її суверенітету та незалежності. А КК України встановлено, що відповідальність за діяння, які створюють реальну загрозу її суверенітету та незалежності, настає за ст. 111 даного Кодексу.

Наприклад, якщо високопосадовець КМУ з метою особистого збагачення привласнює державні кошти шляхом завищення обсягів оплачених цими коштами робіт або вартості наданих послуг, або шляхом направлення виділених для фінансування потреб Збройних сил України коштів на інші цілі, це автоматично призводить до ослаблення обороноздатності, тому що на оборону держави від збройної агресії надійде в реальності менше коштів, ніж повинно було чи могло б надійти. Це очевидний факт і тому метою таких дій високопосадовця КМУ слід вважати, передусім, ослаблення обороноздатності країни, тобто вони вчиняються на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній та економічній безпеці України.

Свого часу Кончук Н.С. пропонувала доповнити ст. 111 КК України частиною 2 такого змісту: «Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені військовослужбовцем чи службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище – караються...» [3, С. 188]. Ця пропозиція залишилася не реалізованою при введенні законодавцем в дію нової редакції ст. 111 КК України. Тому з урахуванням викладених аргументів пропозицію Кончук Н.С. доцільно удосконалити шляхом введення замість запропонованого нею спеціального суб'єкта державної

зради нової форми зради і доповнити ст. 111 КК України частиною 3 наступного змісту:

«Вчинення в умовах воєнного стану членом Кабінету Міністрів України корупційного кримінального правопорушення, передбаченого статтями 191, 210, 364, 368, 369 цього Кодексу, що призвело до ослаблення обороноздатності України – карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна. У зв'язку з цим частину 3 ст. 111 КК в чинній редакції вважати частиною 4».

Варто зазначити, що на розгляді у Верховній Раді перебуває проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо прирівняння карності корупційних кримінальних правопорушень до державної зради на період воєнного стану в Україні» № 9659 від 30.08.2023 [12]. У вказаному законопроекті передбачено доповнення Кримінального кодексу України статтею 111-3 «Вчинення корупційного кримінального правопорушення під час дії правового режиму воєнного стану», у зв'язку з чим прирівняти у період воєнного стану карність за корупційні кримінальні правопорушення із карністю за вчинення державної зради.

Водночас, як зазначалося вище, у період воєнного стану саме члени КМУ уповноважені максимально раціонально і результативно використовувати мобілізовані державою матеріальні ресурси для забезпечення Збройних сил України реальною можливістю ефективно протистояти ворогу на полі бою. Зважаючи на це, відповідальність саме членів Уряду повинна бути адекватною місії, яка ними виконується у державі, з тим, щоб запобігти корупційним діям, які у період воєнного стану є надзвичайно деструктивним явищем, що не просто руйнує засади верховенства права та стримує економічний розвиток держави, а й послаблює обороноздатність країни, призводить до втрат особового складу на полі бою.

Висновки. Згідно з чинною редакцією структура ст. 111 КК України має 3 частини, якими встановлено такі форми державної зради: 1) перехід на бік ворога в період збройного конфлікту; 2) шпигунство; 3) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Аналіз обставин вчинення державної зради в період розпочатої російською федерацією повномасштабної війни проти нашої держави, а також стан криміногенної обстановки в Україні дає підстави запропонувати викласти ст. 111 КК України в наступній редакції:

«1. Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України – карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану – караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна.

3. Вчинення в умовах воєнного стану членом Кабінету Міністрів України корупційного кримінального правопорушення, передбаченого статтями 191, 210, 364, 368, 369 цього Кодексу, що призвело до ослаблення обороноздатності України – карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна.

4. Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання».

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 №2341-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі (січень-грудень 2013 р.). База даних «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування» / Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultaty-ih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 13.10.2023).
3. Кончук Н.С. Кримінальна відповідальність за державну зраду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2019. 218 с.
4. Сергієвський С.К. Кримінальна відповідальність за державну зраду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2021. 19 с.
5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон від 12.05.2015. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
7. Про введення воєнного стану в Україні: Указ від 24.02.2022. База даних «Укази» / Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 13.10.2023).
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 11 січня. 2019 р. . М. І. Хавронюк; за заг. ред. за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
9. Про доступ до судових рішень: Закон від 22.12.2005. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
10. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження №1-к: 2022. База даних «Судова статистика» / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022 (дата звернення: 13.10.2023).
11. Про Кабінет Міністрів України: Закон від 27.02.2014. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 13.10.2023).
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо прирівняння карності корупційних кримінальних правопорушень до державної зради на період воєнного стану в Україні: Проект Закону № 9659 від 30.08.2023. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1951215> (дата звернення: 13.10.2023).

Cherniak R. Criminal liability for high treason, committed under martial law

Summary. The research is devoted to the study of the further statistic data of high treason on the results of the court hearings in 2022–2023 at martial law. Public information in relation to criminal offenses of white collar crimes has been studied. Therefore, the main goal of the research is to perform the effective hypothesis to deter the crime in accordance with the Article 111 of the Criminal Code of Ukraine, analyzing high treason in scientific papers and current statistic data.

Scientific and legal research methods for acquiring knowledge are used in the study. Thus, among the scientific

methods, in particular, the system-structural method and data analysis method are used. Among the main approaches of comparative law research are descriptive method, conceptual method, and factual method. Legislative regulations related to the subject matter of the study have been acquired.

On the basis of the obtained results, the conclusion has been drawn up. The effect of a high-ranking member of the Cabinet of Ministers of Ukraine who misappropriated funds for Ukraine's Armed Forces and undermined the country's defense has led to clarify the provisions of Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine.

On April 10, 2020, the European Court of Human Rights took the decision on a case "Chernov against Ukraine" in accordance with the Article 4 Protocol № 7 of the Convention

on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. It was manifested that the accused had been prosecuted twice for the same offence. The causes for the violation were the Grand Chamber's decision of the Supreme Court dated on June 29, 2021, case reference № 1-464/2008. It was mentioned that no one can be prosecuted twice for substantially the same crime, the Double Jeopardy (Part 1, Article 61, Constitution of Ukraine). Respecting the legal position of the European Court of Human Rights and Supreme Court, the further concepts of legal liability for high treason are highlighted in the study.

Key words: high treason, high treason classification, court verdict; to commit high treason by a member of the government, white collar crime, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the victim, offence.